

<https://doi.org/10.28925/2664-2069.2019.2.3>

УДК: 796.077.5

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ІГОР У ВОДІ

Іскра Уляна^{1ABCD}, Позніхаренко Дмитро^{2BD}, Ясько Лілія^{1CD}, Пітенко Сергій^{1D}

¹Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

²Аква Академія, Щецин, Польща

Внесок автора: А – дизайн дослідження; В – збір даних; С – статистичний аналіз;

Д – підготовка рукопису.

Анотація

Соціальна адаптація дітей молодшого шкільного віку до взаємодії у колективі є актуальною проблемою. Спілкування дітей, опосередковане гаджетами у віртуальному світі, що стає все більш розповсюдженим, сприяє виникненню труднощів у процесі реальної взаємодії.

Мета – дослідження динаміки соціально-психологічної адаптованості дітей молодшого шкільного віку із застосуванням ігрового методу в групах початкового навчання плавання як одного із засобів соціальної адаптації.

Методи. Учасники дослідження – діти-спортсмени (гімнасти) 9-ти років (ДЮСШ «ФЕНІКС–Спартак»), які перебували на тренувальних зборах у дитячому оздоровчо-спортивному таборі та становили контрольну (n=13) і експериментальну (n=13) групи. Тривалість дослідження – 21 день. Заняття у воді проводилися щоденно по 45 хвилин. У процесі дослідження було використано метод соціометрії (дослідження міжособистісних стосунків у групі) за Moreno J-L. Основним засобом впливу на дітей експериментальної групи було застосування у заняттях ігор у воді, які потребували різної взаємодії між дітьми. Відповідно для контрольної групи застосовувались ігри, що переважно передбачали індивідуальну форму організації виконання завдань.

Результати. Показник соціометричного статусу, який відображає рівень соціально-психологічної адаптації, у дітей експериментальної групи (у порівнянні з контрольною) наприкінці дослідження статистично значуще покращився з $31,3 \pm 12,8$ % (Mx \pm σ) на початок роботи до $51,4 \pm 14,6$ % (Mx \pm σ) на час її завершення ($t = 3,73$; $p \leq 0,01$). У дітей контрольної групи статистично значущих змін за вказаним показником виявлено не було. Аналіз соціометричного статусу показав, що у дітей експериментальної групи рівень соціально-психологічної адаптації в результаті використання ігрового методу на етапі початкового навчання плаванню значно покращився.

Висновки. Ігри у воді та спеціально створені соціально-педагогічні ситуації супроводжуються покращенням соціальної адаптації дітей у колективі. Чим більше ігор, які мотивують до взаємодії, тим краще та легше проходить процес адаптації дітей до соціальної взаємодії в колективі. Показано, що в результаті спеціально організованої взаємодії у групі збільшується кількість взаємних виборів, тобто зв'язки між дітьми стають більш різноманітними, покращується структура колективу загалом.

Ключові слова: адаптація, ігри у воді, соціометрія, фізичне виховання, школярі.

Вступ

У сучасному суспільстві дуже гостро постає проблема соціальної адаптації та збереження психічного здоров'я особистості (Гаркуша, 2013; Єрмоленко, 2010). Проблема соціальної адаптації дітей є актуальною і потребує

уваги психологів, учителів і батьків (Мороденко, 2009). Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання дітей та підлітків, їхньої соціально-психологічної адаптації в процесі навчання в загальноосвітньому закладі присвячена велика кількість наукових робіт. На

думку вчених, основними показниками психологічної адаптації дитини до спілкування в колективі є формування адекватної поведінки впродовж навчання: встановлення контактів з учнями, з учителем; оволодіння навичками навчальної діяльності (Березовська & Смоляк, 2014). Дослідники визначають соціальну адаптацію як процес, з допомогою якого дитина досягає стану соціальної рівноваги за відсутності переживання конфлікту із оточуючими людьми (Мороденко, 2009). Вчені зазначають, що початок навчання в школі – серйозний момент у житті молодшого школяра. У багатьох учнів інтенсивність навчання провокує напруженість, втому, невпевненість і незадоволеність (Прокоф'єва & Аносова, 2016; Михно, 2015). У цей період діти гостро переживають невдачі в школі, що може призвести в подальшому до цілого комплексу проблем. Неправильна поведінка педагога, об'єктивні труднощі адаптації до школи призводять до виникнення шкільного стресу, а деякі і до неврозу, страхів (Овчарова, 2003; Katić et al., 1997). Дослідниками вивчався рівень знань учителів щодо симптомів, діагностики та лікування психо-моторних порушень у школярів (Новак et al., 2016). Вченими встановлено низький рівень знань психо-моторних порушень школярів серед викладачів школи. Вчителі мають труднощі не тільки у визначенні епідеміології різних розладів, але й у правильному визначенні повного спектра симптомів.

Одним із засобів соціально-психологічної адаптації дітей молодшого шкільного віку ми вважаємо фізичні вправи, зокрема, ігровий метод рухової активності. На думку провідних науковців, у фізичному вихованні ігровий метод використовується для вирішення освітніх, оздоровчих і виховних завдань (Москаленко, 2007; Боднар & Кіндзера, 2016). У розвитку рухової діяльності молодшого шкільного віку такому методу належить значна роль (Білітюк, 2006). Дослідниками удосконалено методіку використання рухливих ігор для оптимізації уроків фізичної культури дітей початкової школи (Шуба, 2017).

Однак, незважаючи на детальне дослідження багатьох аспектів процесу фізичного виховання дітей молодшого шкільного віку, процес їх соціально-психологічної адаптації вченими досліджений недостатньо. Соціально-психо-

логічна адаптація дітей молодшого шкільного віку, їх внутрішній світ, часто опиняється поза увагою фахівців фізичного виховання, в тому числі й шкільних психологів.

Використання ігрового методу на етапі початкового навчання плаванню повинно супроводжуватися покращенням соціальної адаптації дітей молодшого шкільного віку в колективі. З допомогою доцільно підібраних ігор у воді можна вирішувати завдання профілактики соціальної дезадаптації дітей молодшого шкільного віку.

Мета дослідження – дослідження динаміки соціально-психологічної адаптованості дітей молодшого шкільного віку із застосуванням ігрового методу в групах початкового навчання плавання як одного із засобів соціальної адаптації.

Методи

Учасники. У дослідженні взяли участь діти-спортсмени (гімнасти) ДЮСШ «ФЕНІКС–Спартак», які перебували на тренувальних зборах у дитячому оздоровчо-спортивному таборі «Хвиля». Вік учасників – 9 років. Було створено дві групи: контрольна (n=13) та експериментальна (n=13). Дослідження проводилися 21 день (протягом однієї зміни у оздоровчо-спортивному таборі). Заняття у воді тривали 45 хвилин і відбувалися щодня.

Організація дослідження. У процесі дослідження було використано метод соціометрії (дослідження міжособистісних стосунків у групі) за Moreno J-L (Морено, 1958). Основним засобом впливу на дітей експериментальної групи було застосування у заняттях ігор у воді, які потребували різної взаємодії між дітьми: у контрольній групі застосовувались ігри, які передбачали переважно індивідуальну форму організації виконання завдань (класичний варіант) (Деревянко et al., 2012; Шульга, 2008). Як в контрольній, так і в експериментальній групі, з точки зору засвоєння плавальних навичок, ігри несли однаковий навчальний зміст, але вони суттєво відрізнялись з точки зору організації соціальної взаємодії.

Взаємодія при використанні педагогічних методів у контрольній та експериментальній групі (ЕГ) представлені на рисунку 1. Для дітей ЕГ це сприяло створенню умов для ширшої взаємодії між собою.

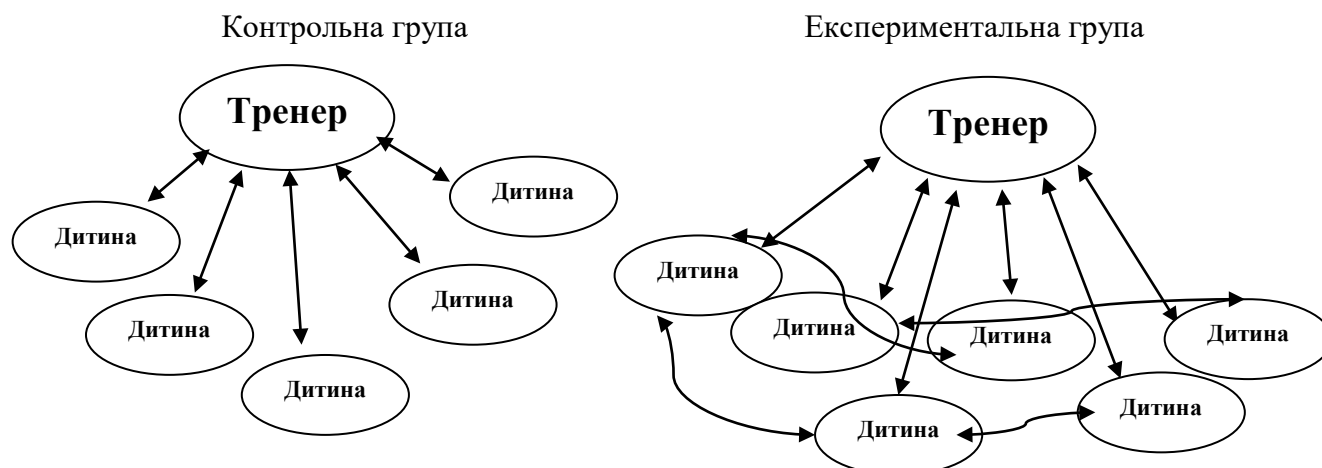

Рис. 1. Схема взаємодії між тренером-викладачем та дітьми в контрольній та експериментальній групах

Ігри, які використовувались у дослідженні (Булгакова, 2009; Булгакова, 2005):

1. Комплекс вправ та ігор для освоєння з водним середовищем: вправа «Занурення обличчя у воду, відкриття очей у воді», гра «Умивання», гра «Підводний човен», гра «Збирання скарбів» – для контрольної групи. Для експериментальної – гра «Морський бій» та гра «Підводне привітання».

2. Комплекс вправ для освоєння з водним середовищем («Видихи у воду»). Для контрольної групи використовувались ігри: «Чайник закипів» (діти виконують вдих, опускають обличчя у воду, та виконують повний видих – на поверхні видно бульбашки, що при цьому утворюються), гра «У кого більше бульбашок?» (діти також виконують подовжений видих у воду при якому кількість утворюваних бульбашок та глибина видиху дітей – порівнюється). В експериментальній групі окрім наведених ігор, було використано гру «Насос» (в цій веселій колективній грі, діти, стоячи на мілині, тримаються за руки, спершу попарно, потім – у колі; по сигналу тренера, поки перші номери виконують вдих, другі, присівши у воду – виконують видих, і навпаки) та гру «Клювання» (діти утворюють тісне коло, у центрі якого стоїть ведучий). За сигналом ведучого, діти набувають положення «поплавок». Ведучий вибірково торкається спини одного із учасників, що спливає на поверхню, і той, виконавши видих у воду, лягає на дно і утримується на дні, доки це можливо, а потім, випроставшись, вириває із води. Переможцем стає той, хто довше і більше за всіх утримується у воді після видиху.

3. Удосконалюючі вправи. У завданнях на покращення роботи рук і ніг у контрольній групі

було використано гру «Гонки катерів» (плавання навпередки руки «по-собачому», ноги – кроль, видих у воду) та гру «Переправа» (плавання навпередки до умовно позначеного «берегу»). Щодо експериментальної групи, то було модернізовано гру «Гонки катерів», зміст якої полягав у виконанні завдання в парах, і далі – у трійках (одна дитина виконувала гребкові рухи руками, а напарники, тримаючись руками за її п'яти, виконували ударні рухи ногами кролем, потім діти мінялись ролями). Також було використано гру «Швидкий буксир» (дітей розділили на 3–4 команди по 6–8 осіб; кожна команда, попарно шикуючись у колону, повинна була перетнути фінішну лінію на відстані 8–10 м від стартової). Було застосовано два варіанти гри: перший варіант – учасник, який стояв попереду, відводив руки назад та біг у воді до фінішу, а той, що позаду, брався своїми руками за руки того, хто попереду, та, ковзаючи по воді, працював по чергово ногами кролем; другий варіант – перший учасник лягав на воду, відвівши ноги назад, і виконував по чергові гребки руками у воді, а другий брався руками за ноги свого товариша та на бігу, штовхаючи ноги свого напарника уперед, допомагав йому якомога швидше дістатись до фінішу.

4. Навчальні стрибки у воду. У КГ під час стрибків у воду виконання вправ здійснювалось під окремий для кожного учня сигнал тренера-викладача. У ЕГ під час стрибків у воду виконання вправ здійснювалось одразу декількома учнями та всією групою, що значно підвищує загальний емоційний фон групи (стрибок вниз ногами – «солдатиком», узявшись за руки).

Статистичний аналіз. Матеріали дослідження опрацьовані в програмі статистично-

го аналізу – IBM SPSS 20 за допомогою стандартного пакету програм Microsoft Excel. Визначали t-критерій Ст'юдента з метою статистичної перевірки про вірогідність розбіжностей між досліджуваними показниками контрольної та основної груп та метод середніх величин – для визначення загальної характеристики групи за досліджуваними параметрами (Mx ; δ ; V).

Результати

Динаміка соціального статусу дітей у групі досліджувалася нами як показник їх соціальної

адаптованості. Для оцінки впливу запропонованої методики соціальної адаптованості дітей молодшого шкільного віку на початку та наприкінці експерименту було застосовано соціометрію (табл. 1, рис. 2).

Визначалося як абсолютне значення статусу дітей у групі (кількість взаємних виборів), так і його відносне значення – у порівнянні з максимально можливою кількістю виборів, яку потенційно може отримати дитина у цій групі (у наших дослідженнях, коли $n=13$, максимальна кількість виборів, яку може отримати учасник групи = 12).

Таблиця 1

Динаміка соціометричного статусу дітей контрольної та експериментальної груп

Групи	Середня кількість взаємних виборів у групі				t-кр. Ст'юдента
	$M \pm \sigma$				
	Абсолютне значення, разів		Відносне значення, %		
	до експерименту	після експерименту	до експерименту	після експерименту	
ЕГ (n=13)	3,75±1,54	6,17±1,75	31,25±12,83	51,42±14,58	3,73**
КГ (n=13)	3,00±1,41	3,82±2,14	25,00±11,75	31,83±21,88	1,08
t-кр. Ст'юдента	1,29	2,91*	1,29	2,91*	–

Примітки: $p > 0,05$; * – $p \leq 0,05$; ** – $p \leq 0,01$

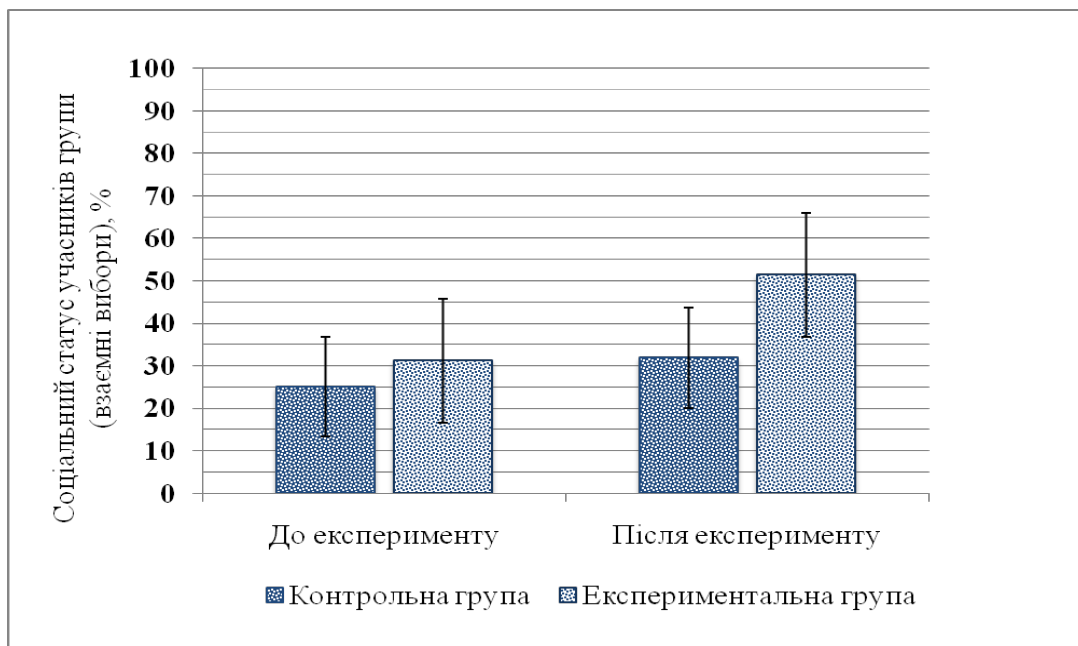

Рис. 2. Показники зміни соціального статусу учасників контрольної ($n = 13$) та експериментальної ($n = 13$) груп упродовж експерименту за результатами соціометрії

Отже, якщо на початок дослідження у середньому показник соціальної згуртованості дітей

ЕГ ($31,3 \pm 12,8 \% (Mx \pm \sigma)$) в порівнянні з КГ ($25,0 \pm 11,8 \% (Mx \pm \sigma)$) статистично значуще

не відрізнявся ($t = 1,29$; $p > 0,05$), то наприкінці дослідження було зафіксовано статистично значущу відмінність між досліджуваними групами. Після проведення формуючого експерименту в середньому показник соціальної згуртованості дітей ЕГ ($51,4 \pm 14,6 \% (Mx \pm \sigma)$) став статистично значуще вищим у порівнянні з КГ ($31,8 \pm 21,9 \% (Mx \pm \sigma)$) ($t = 2,91$; $p \leq 0,05$).

Таким чином, рівень соціальної адаптованості дітей ЕГ статистично значуще покращився, що складає $31,3 \pm 12,8 \% (Mx \pm \sigma)$ на початок роботи та $51,4 \pm 14,6 \% (Mx \pm \sigma)$ на час її завершення ($t = 3,73$; $p \leq 0,01$). У дітей з КГ статистично значущих змін за даним показником виявлено не було (табл. 1, рис. 2).

У результаті дослідження встановлено (рис. 2), що показники у ЕГ зросли до значення, яке відповідає половині обсягу цієї групи (50%), що свідчить про те, що кожний окремих учасник групи отримав більшу кількість виборів (і взаємно обрав), що відобразило його рівень соціальної адаптованості. Мікроклімат групи в цілому також став сприятливішим для її учасників.

Відтак, ми можемо зазначити, що в ЕГ наша гіпотеза знайшла статистичне підтвердження. Діти значно більше почали взаємодіяти між собою, у результаті чого сформувалася більш дружня атмосфера в групі у цілому. Не зважаючи на те, що обидві групи перебували в одному таборі, у КГ таких змін не спостерігалось. Ми вважаємо, що це певним чином пов'язано з такими чинниками: насиченість тренувальних зборів; відсутність поряд рідних та близьких родичів; застосування запропонованої нами методики побудови занять з плавання (ігрова складова як процес соціалізації особистості).

Різноманітність взаємозв'язків між дітьми (за рейтинговою сіткою взаємосимпатій) характеризує соціальну адаптацію як динамічний процес, який може змінювати свій характер і глибину в залежності від того, які фактори на нього впливатимуть. І оскільки, окрім кількісних показників, соціометрія дозволяє реалізувати якісний аналіз динаміки ситуації в групі та побачити стан окремих її членів, то, маючи достатній обсяг даних, ми розробили схему взаємозв'язків між дітьми ЕГ (рис. 3 та 4).

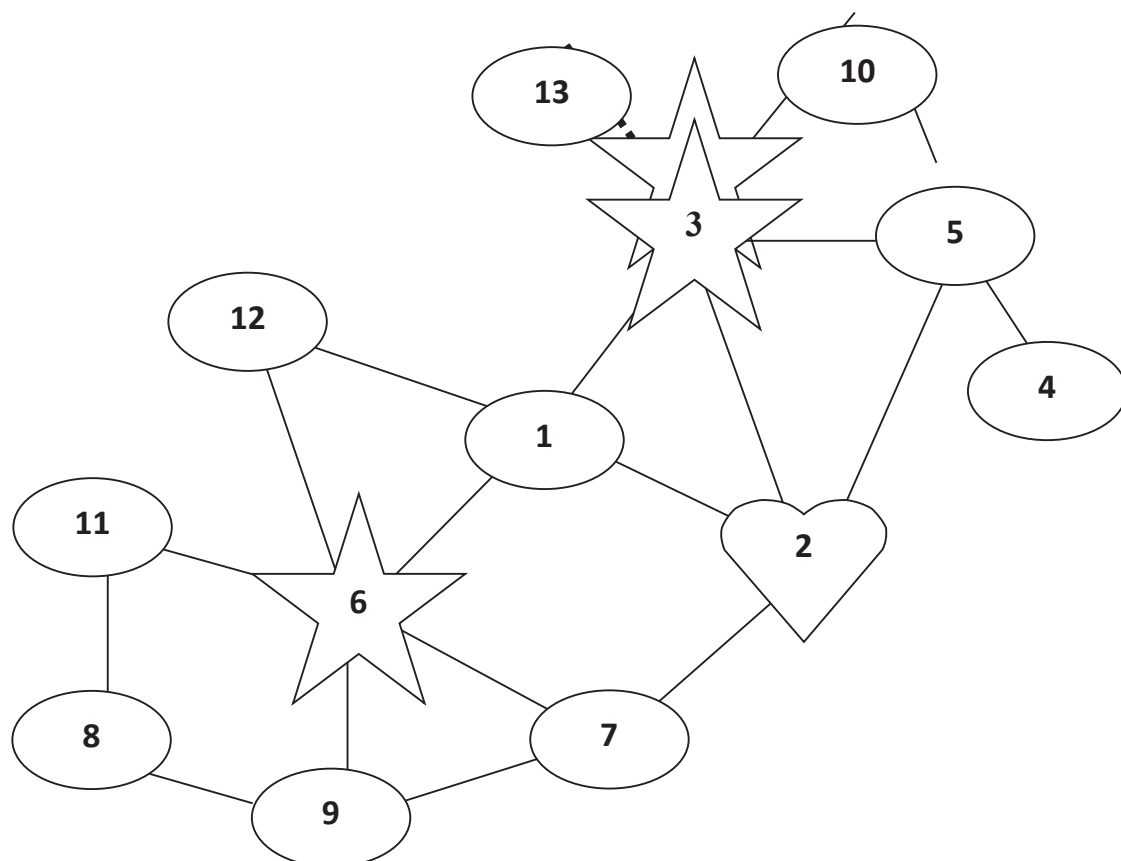

Рис. 3. Рейтингова схема соціальної взаємодії (СВ) дітей ЕГ за даними соціометрії на початку дослідження ($n = 13$)

З рисунку 3 видно ряд особливостей ЕГ:

1. Загальна кількість взаємних виборів незначна, особливо беручи до уваги те, що соціометрія проводилась нами за непараметричною процедурою і кількість виборів у дітей була необмежена. Тобто соціальні контакти у групі певною мірою збіднені.

2. Поряд з одним емоційним лідером (умовно позначеним «серцем») у групі виділяється два ділових лідери (умовно позначені «зіркою»), які мають однаковий статус, але не взаємодіють між собою. Така ситуація несе у собі потенційний конфлікт, коли у групі є два конкуруючі центри впливу.

3. У групі, де четверо дітей (30,8 %), має лише два взаємних вибори, у групі дітей є й майже «вигнанці» (15,4 %) – діти, кількість виборів яких дорівнює одиниці, а в одному випадку цей вибір ще й не взаємний. Такі діти (46,2 %) почуваються самотньо, відсторонено та часто відчувають проблеми з соціальною адаптацією.

Схема соціальної взаємодії дітей ЕГ після проведення експерименту представлена на рисунку 4. У результаті дослідження з'ясовано значущі зміни. Загальна кількість взаємних виборів зросла. Соціальні контакти в групі стали повнішими, багатшою стала взаємодія дітей між собою. Також, якщо раніше у групі виділялося два ділових лідери (рис. 3), які мають однаковий статус і не взаємодіють між собою, то на час завершення експерименту в ЕГ яскраво виділився один лідер (умовно позначений «зіркою»), статус якого вищий, ніж статуси попередніх «зірок». Така ситуація в групі є більш сприятливою, особливо для вирішення завдань, пов'язаних з певною діяльністю (а не відпочинком чи розвагами). Отже, у групі майже всі діти (92,3 %) мають три і більше взаємних вибори, (залишився лише один «вигнанець» – дитина, кількість виборів якої дорівнює одиниці), і взагалі відсутні не-взаємні вибори.

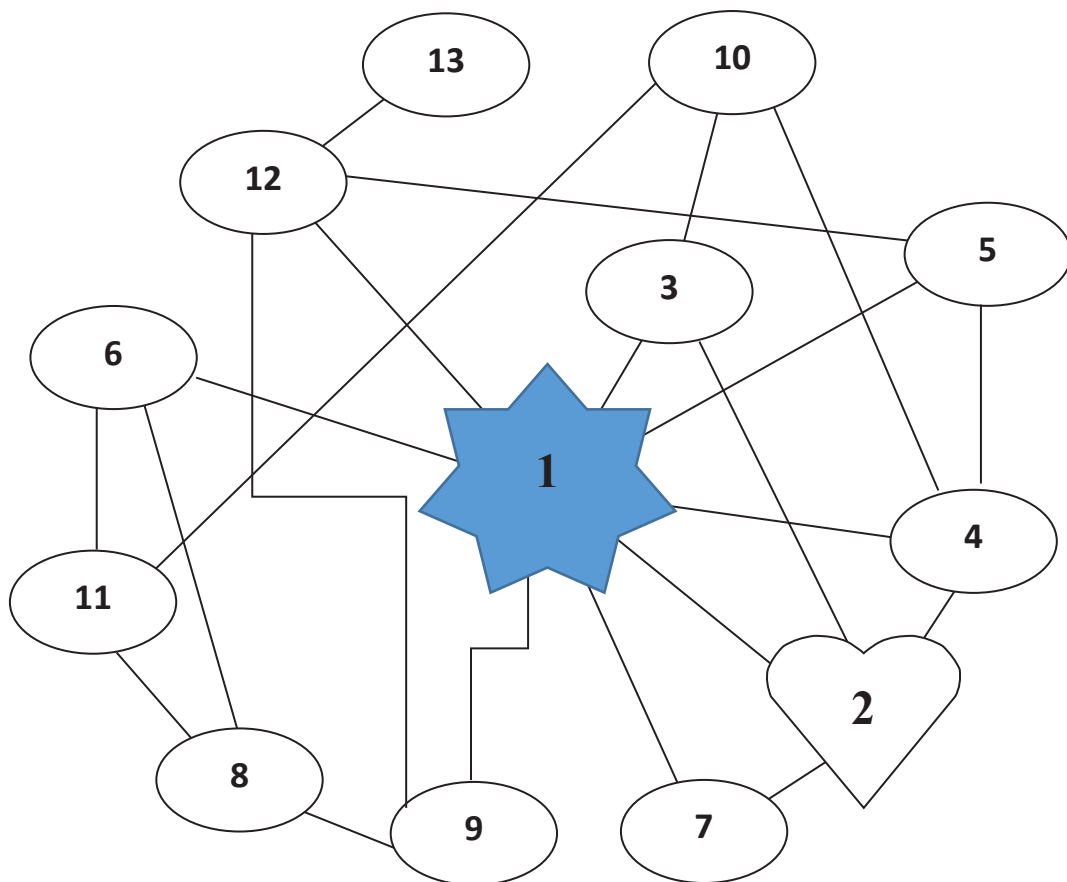

Рис. 4. Рейтингова схема соціальної взаємодії дітей ЕГ за даними соціометрії після дослідження ($n = 13$)

Отже, у дітей ЕГ рівень соціальної адаптації суттєво покращився, на що вказують результати

як кількісного, так і якісного аналізу даних соціометрії.

Протягом експерименту педагогічне спостереження проводилось двічі: на початку дослідження та при його завершенні (рис. 5). Метою спосте-

реження були збір фактичного матеріалу щодо питань соціальної активності дітей на заняттях з плавання та порівняння отриманих результатів.

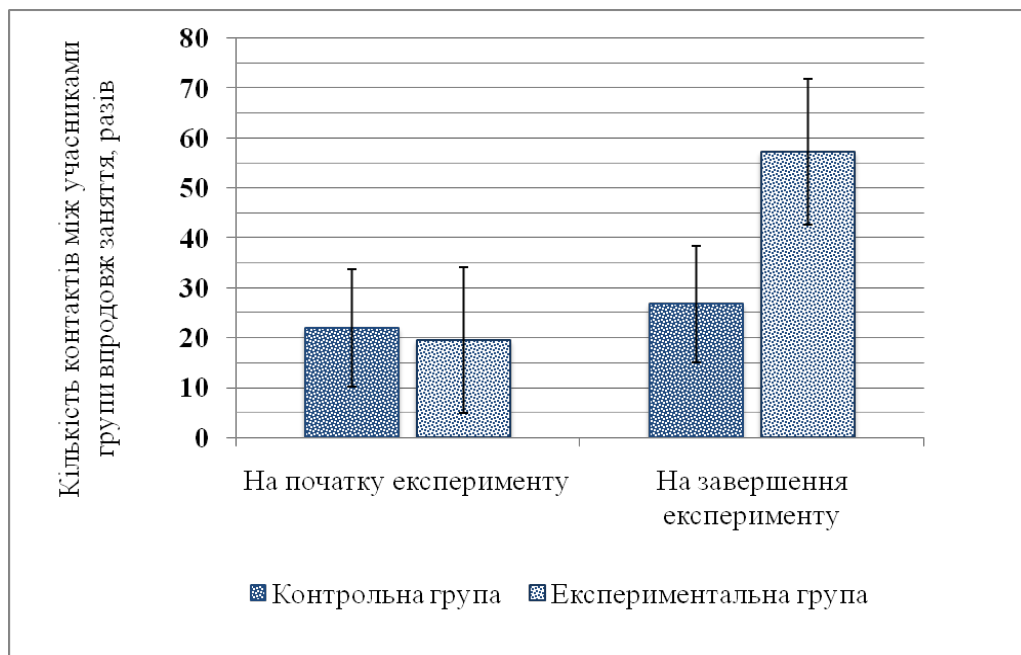

Рис. 5. Результати педагогічного спостереження за кількістю контактів (активність взаємодії) дітей ЕГ та КГ на заняттях з плавання

Обговорення

У дослідженні розглядалося припущення про вплив ігрового методу на етапі початкового навчання плаванню на соціальну адаптацію дітей молодшого шкільного віку в колективі. Встановлено, що показник соціометричного статусу, який відображає рівень соціально-психологічної адаптації у дітей ЕГ в порівнянні з контрольною, в кінці дослідження статистично значуще покращився – $31,3 \pm 12,8$ % ($Mx \pm \sigma$) на початок роботи до $51,4 \pm 14,6$ % ($Mx \pm \sigma$) на її завершення ($t = 3,73$; $p \leq 0,01$). У КГ статистично значущих змін за цим показником виявлено не було виявлено. Аналіз соціометричного статусу показав, що в дітей ЕГ рівень соціально-психологічної адаптації в результаті використання ігрового методу на етапі початкового навчання плаванню значно покращився.

Наведені дані доповнюють результати дослідження Мороденко Е.В. (Мороденко, 2009), Березовської Л.І., Смоляк М.А. (Березовська & Смоляк, 2014). Це доповнює дані Новак А., Романовска-Толлочко А., Книсак М. (Новак et al., 2016), Прокоф'євої О. О., Аносової Д. І. (Прокоф'єва & Аносова, 2016), Овчарової Р. В. (Овча-

рова, 2003), Katić R., Dizdar D., Viskić-Štalec N., Šumanović M. (Katić et al., 1997) про доцільність пошуку ефективних шляхів подолання труднощів адаптації дітей молодшого шкільного віку до процесу навчання в школі. Результати дослідження доповнюють дані Бондар І.Р., Кіндзера А.Б. (Бондар & Кіндзера, 2016), Білітюк С.А. (Білітюк, 2006), Москаленко Н.В. (Москаленко, 2007), Шуби Л.В. (Шуба, 2017), Kosinac Z., Katić R. (Kosinac & Katić, 1999) про ефективність занять фізичними вправами, зокрема плавання, з метою покращення фізичного, психічного та функціонального стану дітей. Це вказує на необхідність використання рухливих ігор для оптимізації уроків фізичної культури дітей початкової школи. Для дослідження міжособистісних стосунків у групі дітей молодшого шкільного віку з метою вивчення їх соціально-психологічної адаптованості доцільно використовувати метод соціометрії за Moreno J-L (Морено, 1958).

У процесі обробки отриманих даних досліджено різницю між соціальною активністю дітей на початку експерименту та при його завершенні. Результати педагогічного спостереження дали позитивну тенденцію розвитку активності

взаємодії дітей. Встановлено, що рівень соціальної взаємодії між дітьми значно покращився в експериментальній групі в порівнянні з контрольною. По завершенню експерименту діти почали більш активно брати участь у соціальному житті колективу, стали більш уважними, дружлюбними та привітними в ставленні до своїх однолітків.

Висновки

Таким чином, дослідження показали, що на соціальну адаптацію дітей молодшого шкільного віку впливають такі фактори: правильно підібрана методика навчання, характер ігор у воді, наявність ситуацій, які б передбачали взаємодію, характер цієї взаємодії.

Ігри у воді та спеціально створені соціально-педагогічні ситуації супроводжуються покращенням соціальної адаптації дітей у колективі. Чим більше ігор, які мотивують до взаємодії, тим краще та легше відбувається процес адап-

тації дітей до соціальної взаємодії в колективі. Встановлено, що в результаті спеціально організованої взаємодії у групі збільшується кількість взаємних виборів, тобто зв'язки між дітьми стають більш різноманітними, покращується структура колективу в цілому. Застосування ігор у воді може вирішувати не тільки оздоровчі, навчальні та виховні задачі, але й задачі соціальної адаптації дітей до взаємовідносин у колективі. За допомогою засобів фізичного виховання (відповідно підібраних ігор) можна і необхідно вирішувати завдання профілактики соціальної дезадаптації, особливо у дітей молодшого шкільного віку. Варто підкреслити, що фізичне виховання є одним з видів навчальної діяльності, який складно опосередкувати гаджетами та перенести у віртуальну реальність. Отже, варто використовувати заняття фізичною культурою не тільки з метою фізичного вдосконалення дітей, а й як середовище безпосередньої соціальної взаємодії, відповідно організовуючи її.

References

1. Berezovskaya LI, Smolyak MA. Psychological peculiarities of adaptation of schoolchildren to the day before. *Visnyk Natsional'noho universytetu oborony Ukrainy*. 2014; 4 (41): 162-167.
Березовська ЛІ, Смоляк МА. Психологічні особливості адаптації школярів до навчання. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014; 4 (41): 162-167.
2. Bilyuk SA. Formation of Incentives for Exercise Exercises in Young School Children (on the Example of Swimming) [avtoreferat]. Kharkiv: KHDAFK; 2006. 22 p.
Біліюк СА. Формування стимулів до занять фізичними вправами в дітей молодшого шкільного віку (на прикладі плавання) [автореферат]. Харків: ХДАФК; 2006. 22 с.
3. Bodnar IR, Kinder AB. Leisure of Ukrainian students and place of motor activity in it. *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sport*. 2016; 5: 11-18. DOI: 10.15561/18189171.2016.0502
Боднар ІР, Кіндзера АБ. Дозвілля українських школярів і місце рухової активності у ньому. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорт*. 2016; 5: 11-18. DOI: 10.15561/18189171.2016.0502
4. Bulgakova NJ. Wellness, healing and adaptive swimming. Moscow: Academy; 2005. 432 p.
Булгакова НЖ. Оздоровительное, лечебное и адаптивное плавание. Москва: Академия; 2005. 432 с.
5. Bulgakova NJ. Games at water, on water, under water. Moscow: Physical Education and Sports; 2009. 71 p.
Булгакова НЖ. Игры у воды, на воде, под водой. Москва: Физкультура и спорт; 2009. 71 с.
6. Derevyanko V, Silkova B, Pepper T, Silantiev D. Swimming at school. Kyiv: Summit Book; 2012. 176 p.
Деревянко В, Сілкова В, Перець Т, Силантьєв Д. Плавання в школі. Київ: Самміт-Книга; 2012. 176 с.
7. Ermolenko IA. Human social health and development of information and computer technologies. IV International. scientific Conf. LS Vygotsky et al. cultural and historical psychology; Gomel: GNU; 2010, 2, p. 318-321.
Ермоленко ІА. Социальное здоровье человека и развитие информационно-компьютерных технологий. IV Междунар. научн. конф. «Л.С.Выготский и совр. культурно-историческая психология»; Гомель: ГНУ; 2010, 2, с. 318-321.
8. Garkusha SV. Modern trends in the health of children and young people in their minds. *Pedahohika, psykholohiya ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannya i sportu*. 2013; 10: 7-11. DOI: 10.6084/m9.figshare.775315
Гаркуша СВ. Сучасні тенденції у стані здоров'я дітей і молоді в умовах навчання. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фі-*

- зичного виховання і спорту. 2013; 10: 7-11. DOI: 10.6084/m9.figshare.775315
9. Katić R, Dizdar D, Viskić-Štalc N, Šumanović M. Longitudinalna studija rasta i razvoja dječaka od 7 do 9 godina. 1. međunarodna znanstvena konferencija; 25-28 rujna, 1997; Dubrovnik: Hrvatska; 45-48.
 10. Mihno LS. Assessment of some physical health indicators of first graders. Slobozhans'kyu naukovo-praktychnyy visnyk. 2015; 1(45): 91-94. DOI: 10/15391/snsv/2015 1/017 Михно ЛС. Оцінка деяких показників фізичного здоров'я першокласників. Слобожанський науково-практичний вісник. 2015; 1(45): 91-94. DOI: 10/15391/snsv/2015 1/017
 11. Moreno DL. Sociometry. The experimental method and the science of society. Moscow: Foreign Literature; 1958. 291 p.
Морено ДЛ. Социометрия. Экспериментальный метод и наука об обществе. Москва: Иностранная литература; 1958. 291 с.
 12. Morodenko EB. Socio-psychological adaptation and maladaptation in the process of personality socialization. Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. 2009; 8: 108-111.
Мороденко ЕВ. Социально-психологическая адаптация и дезадаптация в процессе социализации личности. Вестник Томского государственного университета. 2009; 8: 108-111.
 13. Moskalenko NV. Physical education of school children. Dnepropetrovsk: «Innovation»; 2007. 375 p.
Москаленко НВ. Фізичне виховання молодших школярів. Дніпропетровськ: «Інновація»; 2007. 375 с.
 14. Novak A, Romanovska-Tollochko A, Bookak M. Primary school teachers' knowledge of psychomotor disorders in children. Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports. 2016; 1: 52-57. DOI: 10.15561/18189172.2016.0108
Новак А, Романовска-Толлочко А, Книсак М. Знання учителів початкової школи на тему психомоторних порушень у дітей. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорт. 2016; 1: 52-57. DOI: 10.15561/18189172.2016.0108
 15. Ovcharova RV. Practical psychology of education. Moscow: Academy; 2003. 448 с.
Овчарова РВ. Практическая психология образования. Москва: Академия; 2003. 448 с.
 16. Prokofiev OO, Anosov DI. Socio-psychological adaptation of younger students to art-therapy teaching in high school. Young scientist. 2016; 12 (39): 268-271.
Прокоф'єва ОО, Аносова ДІ. (2016). Соціально-психологічна адаптація молодших школярів до навчання у середній школі засобами арт-терапії. Молодий вчений. 2016; 12 (39): 268-271.
 17. Shuba LV. Optimization of lessons in physical culture in the school of cobs on the basis of the victorious culture of the city. Pedagogika, psykhohihiya ta medyko-biologichni problemy fizychnoho vykhovannya i sport. 2017; 2: 87-93. DOI: 10.15561/18189172.2017.0207
Шуба ЛВ. Оптимізація уроків фізичної культури в початковій школі на основі використання рухливих ігор. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорт. 2017; 2: 87-93. DOI: 10.15561/18189172.2017.0207
 18. Shulga LM. Wellness swimming. Kiev: Olympic Literature; 2008. 232 с.
Шульга ЛМ. Оздоровче плавання. Київ: Олімпійська література; 2008. 232 с.
 19. Vojskunsky AE. Internet addiction phenomenon. Gumanitarnyye issledovaniya v Internete. 2000; 100-131.
Войскунский АЕ. Феномен зависимости от Интернета. Гуманитарные исследования в Интернете. 2000; 100-131.

Інформація про авторів:

Іскра Уляна

<https://orcid.org/0000-0002-1272-6939>

Київський університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

u.iskra@kubg.edu.ua

Позніхаренко Дмитро

<https://orcid.org/0000-0002-6845-0054>

Aqua akademia w Szczecinie

enri.slalavik@gmail.com

Ясько Лілія

<http://orcid.org/0000-0002-6649-1899>

Київський Університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

l.yasko@kubg.edu.ua

Пітенко Сергій

<https://orcid.org/0000-0002-5502-1365>

Київський Університет імені Бориса Грінченка, Київ, Україна

s.pitenko@kubg.edu.ua

Отримано: 03.06.2019;

Прийнято 15.06.2019; Опубліковано: 28.06.2019.